

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Наталія УЙСІМБАЄВА (Кіровоград)

В статті проаналізовано зміст поняття «організаторські здібності», розглядаються умови формування організаторських здібностей в процесі професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів.

В статье проанализировано суть понятия «организаторские способности», рассматриваются условия формирования организаторских способностей в процессе профессиональной подготовки будущих руководителей учебных заведений.

Ключові слова: здібності, організаторські здібності, організаторські здібності керівник навчального закладу, організаторська діяльність.

Постановка проблеми. Відповідно до нових соціальних завдань зростають вимоги до змісту і характеру управлінської діяльності керівників навчальних закладів. Найважливішою функцією керівника навчального закладу є участь у діяльності та організації шкільного колективу. Організаторська діяльність – це діяльність однієї людини, яка здійснює координацію, взаємодію, мобілізує групу людей на здійснення спільних дій для виконання поставленого завдання. Тому формування організаторських здібностей у майбутніх керівників навчальних закладів під час їх професійної підготовки розглядається нами як одна з умов зростання рівня їх управлінської компетентності.

Проте варто зауважити що, дослідження організаторських здібностей, необхідних керівнику навчального закладу, мали переважно ситуативний характер.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Вивчення проблеми формування організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів під час професійної підготовки вимагає аналізу підходів науковців до змісту організаторських здібностей керівника.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема здібностей, зокрема організаторських, є однією з традиційних і найважливіших проблем. Її дослідженню були присвячені фундаментальні праці Б. Г. Ананьева, М. Й. Боришевського, В. М. Дружиніна, О. Г. Ковальова, В. М. Мясичева, Н. С. Лейтеса, Б. М. Теплова, Л. І. Уманського та ін. Організаторські здібності розглядаються як істотна складова загальної структури здібностей людини.

Вплив організаторських здібностей керівника на якість міжособистісної ділової взаємодії досліджено у працях Л. М. Карамушки та Л. Е. Орбан-Лембрик.

А. О. Деркач розглядає розвиток організаторських здібностей керівника як один із шляхів формування професіоналізму.

Я. Л. Коломінський, Є. С. Кузьмін, Л. І. Уманський започаткували суб'єктивно-психологічний напрямок дослідження проблем комунікативних і організаторських здібностей особистості. Н. Л. Коломінський визначив групи здібностей, які необхідні професіоналам-керівникам для успішного виконання управлінських функцій.

Мета статті проаналізувати зміст та умови формування організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних.

Виклад основного матеріалу. Здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що є умовами успішного здійснення будь-якої діяльності. Здібності не зводяться до навичок та умінь і відрізняють одну людину від іншої в залежності від успішності виконання певної діяльності. Здібності утворюються в діяльності та проявляються в таких її динамічних характеристиках, як швидкість, глибина, міцність засвоєння [8].

Як організатор керівник повинен мати певні риси організованості: визначення особистих пріоритетів та цілей, що відповідають завданням установи освіти; розумний розподіл власного робочого часу; продуктивна робота з документами; вміння ефективно вирішувати адміністративні питання; вміння опрацьовувати різнопланову інформацію; виділення важливих для діяльності моментів без надлишкової деталізації; здатність працювати в умовах значного фізичного та психологічного навантаження.

Надзвичайно важливі для організаторської діяльності такі риси характеру, як вимогливість і тактовність.

Важливі також простота, природність у поведженні, вольові риси характеру (енергійність, самоволодіння, рішучість та ін.). Керівник навчального закладу має вміти організовувати роботу щодо введення в практику навчання досягнень сучасної дидактики і психології навчання; здійснювати педагогічну діагностику; ставити конкретні педагогічні задачі щодо організації діяльності учнівського та педагогічного колективів; організовувати ефективну роботу педагогічних працівників [3, 27].

Талановитий організатор характеризується гострою спостережливістю, завдяки чому він швидко і точно оцінює людей. Він розглядає цю особливість особистості як опорну властивість організаторських здібностей [1].

Особа керівника, його професійні та моральні якості є підґрунтям для згуртування педагогічного колективу, успішного вирішення в сучасних умовах складних завдань навчання та виховання нових поколінь

громадян України. Керівник не лише організовує діяльність підлеглих, а й надає їй певної спрямованості, обґрунтовує мету.

Організаторська діяльність керівника навчального закладу координує дії інших учителів, учнів, надає їм цілеспрямованості, впорядкованості та планомірності, сприяє залученню членів шкільного колективу до реалізації навчально-виховних завдань. Організаційна діяльність вимагає від директора знання завдань та умов спільної діяльності, впевненості у необхідності та правильності обраного шляху, наявності сили волі, вміння відстояти свою думку тощо [7].

В. І. Маслов обґрунтував структуру організаційної діяльності керівника:

- вивчення стану питання: що зроблено на даний період; які фактори впливають на успіх конкретної справи та ін.;

- визначення робочих завдань: що бажано отримати; що треба зробити для досягнення бажаного; яка послідовність етапів процесу діяльності;

- попередній добір виконавців, їх розподіл за місцем, часом, напрямками роботи;

- інструктаж виконавців; роз'яснення змісту, особливостей, методів діяльності, формування мотивації діяльності;

- безпосередня організація поточної діяльності виконавців, консультування, оцінка попередніх результатів;

- усунення непередбачених перешкод [4, 106]

Керівник школи повинен гармонійно поєднувати в собі якості адміністратора і колективіста, діловитість і людяність. За результатами дослідження Р. Х. Шакурова, вчителі найбільш високо цінують в директорі школи, насамперед, соціально-психологічні якості (43,1 %), в тому числі, моральні, друге місце посіли професійно-ділові якості (34,3 %), третє – адміністративно-організаційні [9, 102].

Ефективність організаторської діяльності керівника напряду пов'язана з рівнем розвитку організаторських здібностей. Які виражаються в упорядкуванні, налагодженості, досягненні єдності навчально-виховного процесу.

А. І. Ільїна, О. Г. Ковальов доводять, що організаторські здібності тісно пов'язані і з характерологічними рисами особистості, а комунікативні риси характеру – чуйність, уважність до людей і справедливість є допоміжними властивостями організаторських здібностей. Вони пов'язані з організаторськими здібностями такими спільними компонентами, як розуміння інших людей і особливості спілкування з ними [1].

З урахуванням особливостей організаторської діяльності керівника навчального закладу ми розглядаємо організаторські здібності керівника

навчального закладу як індивідуально-психологічні властивості особистості, розвиток яких дає змогу встановити контакт з підлеглими, реалізувати професійні завдання, забезпечити успіх у професійній діяльності та як умову формування управлінської компетентності.

На нашу думку організаторські здібності – це здібності організувати свою власну діяльність і діяльність підлеглих, створювати колектив як інструмент вирішення виробничих завдань та розвитку особистості.

До організаторських здібностей звичайно відносять такі властивості, як гнучкість та динаміка сприйняття, спостережливість, уміння бачити сутнісні властивості, вміння передбачити наслідки колективної діяльності.

Досить цікавими є дослідження Л. М. Мотозюк щодо структури організаторських здібностей майбутнього керівника. Він наголошує, що *детермінантами* успішного виконання організаторських повноважень є наявність:

- високого рівня вольової організації особистості;
- інтелекту, що відповідає високому та середньому рівню;
- високого рівня розвитку специфічних якостей особистості (психологічної впливовості, комунікативної компетентності, психологічної проникливості, схильності до лідерства) [5].

В контексті нашого дослідження цікавим є виділення таких чинників організаторських здібностей як схильність до організаторської діяльності та знання й уміння організаторської діяльності.

Схильність до організаторської діяльності розглядається як властивості особистості, що характеризують його готовність до організаторської діяльності і бажання в потрібний час узяти на себе роль лідера та відповідальність за доручену справу. Ми погоджуємося з думкою науковців які розглядають організаторські здібності як один з аспектів лідерства. При цьому організатора називають лідером, а організаторські здібності – рисами, особливостями, психологічними характеристиками лідера.

Знання й уміння організаторської діяльності – знання про сутність організаторської діяльності, її зміст, види, принципи, методи, форми, а також уміння ставити і досягати мету організаторської діяльності, визначати завдання, планувати, проектувати, моделювати, прогнозувати розвиток організаторських здібностей [Там само]. Оволодіння системою знань необхідною для ефективного здійснення управління є показником когнітивного компонента готовності керівника навчального закладу до здійснення функцій управління.

Для оцінки індивідуальних здібностей використовуються параметри, які характеризують будь-яку діяльність: продуктивність, якість, надійність, гнучкість, різнобічність [2, 108].

Необхідною умовою розвитку організаторських здібностей є

наявність протиріч між можливостями керівника і його професійними інтересами і відношеннями керівника. Рівень здібностей визначається ступенем вирішеності таких протиріч. Відсутність протиріч обумовлює статичність здібностей.

Основною формою взаємовідносин між начальником і підлеглим під час організаторської діяльності є вмиле делегуванням повноважень. Від того, наскільки керівник володіє мистецтвом делегування повноважень залежить ефективність роботи підлеглому йому підрозділу і відповідно якість роботи самого керівника. Уміння раціонально розподіляти конкретні завдання між підлеглими майбутні керівники набувають під час вирішення практичних завдань, ситуаційних вправ, участі у тренінгах.

В структурі організаторських здібностей керівника можна виділити *базові організаторські властивості* (вольова організація особистості, типологічні властивості нервової системи, оптимальний рівень інтелектуального розвитку особистості) та *специфічні організаторські властивості* (психологічна впливовість, комунікативна компетентність, психологічна проникливість, схильність до організаторської діяльності).

Проведені науковцями дослідження доводять, що понад 70% починаючих керівників навчальних закладів проявляють свої організаторські здібності лише в якійсь одній діяльності (планування роботи школи, здійснення контролю, організація ефективного навчального процесу, взаємодія з керівними органам освіти тощо), лише п'ята частина починаючих керівників навчальних закладів виявили організаторські здібності в кількох видах діяльності, і одиниці в багатьох видах діяльності [6].

Організаторські здібності можуть виявлятися без спеціальних зовнішніх впливів, лише на основі практичної діяльності, але під час навчання у магістратурі є можливість цілеспрямованого стимулювання її формування в процесі навчально-виховного процесу. Не всі магістранти мають досвід організаторської роботи з різними групами людей. Організаторські здібності майбутніх керівників навчальних закладів формуються у процесі навчальних занять в магістратурі, які мають свою специфіку та під час проходження практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Під час навчання у магістратурі особливу у вагу слід звернути на формування самоорганізованості майбутнього управлінця. Самоорганізація керівника – це основа всієї організації управління.

Цілеспрямована організаторська діяльність студентів-магістрантів під час навчання у магістратурі може позитивно впливає на формування їх організаторських здібностей за умови, якщо педагогічний процес буде організований як процес систематичного та послідовного виконання

організаторських завдань, що постійно ускладнюються та стимулюють виконання різних функцій управління згідно з можливостями та здібностями майбутніх керівників навчальних закладів, що забезпечує їм накопичення досвіду організаторської діяльності. Таким чином, розвиток організаторських здібностей майбутніх керівників навчальних закладів сприяє формуванню їх готовності до управлінської діяльності і може розглядатися як один із шляхів формування їх управлінської компетентності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ковальов А. Г. Психологія личности / А. Г. Ковальов. М.: Просвещение, 1970. – 230 с.
2. Козаков В. А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент. Частина І. Психологія суб'єкта діяльності / В. А. Козаков. – К., 1999. – 243 с.
3. Королюк С. В. Розвиток управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу [монографія] / С. В. Королюк – Полтава: 2007. - 168 с.
4. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: Навчальний посібник. / В. І. Маслов. – Тернопіль, Астон, 2007. – 150 с.
5. Мотозюк Л. М. Формування організаторських здібностей у майбутніх керівників прикордонних підрозділів (психологічний аспект) [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.09. / Л. М. Мотозюк; Нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
6. Підготовка керівника навчального закладу до управлінської діяльності в ринкових умовах : навч. посіб. / А. І. Чміль, В. І. Маслов, Г. А. Дмитренко та ін. / [за ред. А. І. Чмеля]. – К. : Логос, 2006. – 128 с.
7. Радул В. В. Соціально-педагогічна зрілість: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Радул. – Кіровоград: ТОВ Імекс ЛТД, 2002, – 248 с.
8. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2 т. – М., 1985. – Т.1. – 328 с.
9. Шакуров Р. Х. Директор школы и микроклимат учительского коллектива / Р. Х. Шакуров. – М.: Занье, 1979. – 189 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Уйсїмбаєва Наталія Василївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимири Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження проблем формування професійної компетентності майбутнього фахівця, його творчого розвитку.